

SETOMAA

ilmub aastast 1995

Esimene kompromiss

Üks valdkondi, mis on tekitanud Setomaal viimaste kümnendite jooksul enim vaidlusi on seto kirjakiil ehk kirjaviis — mismoodi märkida setokeelset kõnet niiviisi üles, et see oleks kõigile keelepruukijatele üheselt sobiv ning arusaadav.

Kätte on jõudnud aeg, kus kogukonnal tuleb otsustada — milline saab olema seto kirjaviis. Ehk teisisõnu — kas seto keel on päris keel, milles on võimalik suhelda peale kõnelemise ka kirjalikes ja kaasaegsetes vormides. Saata näiteks üksteisele e-kirju, lühisõnumeid, anda välja teaduslikku kirjandust. Või on see lihtsalt vahend koduses kõõgtsuhtlemiseks, mis ei vaja mingit reeglistikku ehk kirjaviisi ülesmärkimiseks.

Ajaleht pooldab selgelt esimest seisukohta: keel on kohaliku kultuuri aluseks ning selle kaitsmise läbi hoiame ka kultuuri. Kaitsmine tähendab tingimata ka arengut, mitte muuseumeksponaadina arhiivi talletamist. Seetõttu on juba enam kui aasta jooksul toimetuse poliitikaks olnud setokeelsete tekstide osakaalu suurenemine. Aeg-ajalt on lugejad heitnud ette, et mõni kirjapilt tundub sobimatu või vale. Paraku on säärases olukorras raske hinnata, kellel on õigus, kui kirjaviisi osas puudub kokkulepe, mida kogukond üheselt toetaks.

Selle kokkuleppe puudumine on ilmselt üheks põhjuseks, miks silmnähtavas tulevikus ilmuv Setomaa koguteos tuleb lõviosas eestikeelne, mitte setokeelne. Samas on koguteose koostajad siiski mõelnud setokeelsete kokkuvõtete vajalikkusele ning pöördunud Eesti Rahva Muuseumi eestvõttel nii Seto Kongressi Vanemate Kogu, Setomaa Valdade Liidu kui ajalehe poole palvega sõnastada ühine seisukoht kirjaviisi osas. Sisuliselt on meilt küsitud: otsustage, kas seto keel on keel või ei ole? Läbi käesoleva lehenumbriga on ajaleht toonud välja võimalikult laia seisukohtade valiku kirjaviisi osas. Lõpliku otsuse teeb Seto Kongress, kuid koguteose väljaandmiseks vajalik eelkokkulepe peaks sündima veel enne käesoleva kuu lõppu ning praeguseks on osapooled ilmutanud põhimõttelist valmisolekut kompromissile jõuda. Hiljutisel setode Saamimaa-reisil selgus, et ka seal sai kirjaviisi osas mõne aastakümne eest kokkulepe tehtud ja kokkuvõttes on see saamide omavahelist kirjalikku suhtlemist ja keele arengut kõvasti aidanud. Setomaa ajalehe toimetuse toetab ühtse seto kirjaviisi kehtestamist niisugusel kujul, mis võimaldaks seda lihtsalt kasutusele võtta nii lugeja kui ka trükitehnilisest seisukohast vaadates.

Lehte tegevä:

Toimetaja — Taro Igor, tel. 7954494, mob.5273985, e-post: igor.taro@setomaa.ee

Kiil — Sarvõ Õiõ

Makett ja külesäädmine — Taro Julia

Kirätsura: Nutovi Mirjam, Hõrna Maar'a, Sarvõ Õiõ, Lillagu Anti, Riitsaare Evar, Saarestiku Teele, Linnamäe Lauri, Ilvese Aapo, Kauksi Ülle, Hõrna Aare, Matvei Arvi, Raudoja Ahto

Välläandja: Setomaa Valdade Liit

Trükjä: AS Printall

Lehe ilmumist tugõva Setomaa Kultuuriprogramm

Kiri Kiroda: Setomaa ajaleht
Laossina küla
64308 PÕLVAMAA
vai igor.taro@setomaa.ee
Toimõndusõl om õigus kirju
toimõnda ja naid lühendä

Väraska Muusikakooli 10 aastat

Lauapäeval tähistati Värskas Põlvamaa noorima ja Setumaa ainukesena muusikakooli 10. sünnipäeva.

Kontsertaktus algas setukeelse regilauluga, mida laulsid kõik meie kooli õpilased ja õpetajad. Kannelt mängis kitarr, kandle ja trummide õpetaja Kristjan Priks. Alanud õppeaastast oleme hakanud enam tähelepanu pöörama pärimuskultuuri õpetamisele. Meie rahvamuusikaansambel «Trallikud» mängis kontsertaktuse jooksul mitmeid pillilugusid.

1997 aastal alustas Väraska Muusikakoolis õpinguid 20 õpilast. Teise ja kolmanda klassi õpilased tulid üle Rapi-na Muusikakoolist, esimese klassi katsed korraldasime ise. Praegune õpilaste arv — 50, on meie kooli kohta rekordiline. Koolis õpivad peale Värskavalla laste ka Orava ja Mikita-

Tiina Kadarpik

Väraska Muusikakooli direktori kt

mäe valla lapsed. On märkimisväärne, et Värskas — väike piiriäärne vald — suudab oma valla lastele anda huviharidust.

Kooli esimeseks direktoriks sai Inge Tolga, kes oli koolijuhut esimesed 10 aastat. Täidan direktori kohuseid alates 1. oktoobrist.

Täna saab Väraska Muusikakoolis õppida põhipillina klaverit, akordionit, viiulit, kitarrit ja trumme, lisapillina kõiki eelpool mainitud ja plokklööti. Muusikakooli noorele eale vaatamata on meil välja kujunenud ka oma traditsioonilised üritused —

Laste Lauapäev, kevadkontsert ja jõuluaegsed esinemised väljaspool oma valda. Palju esinemisi on olnud ka oma valla üritustel. Traditsiooniks on saanud ka Eesti Kontserdi koolikontserdid. Värskas on tuntud oma iga-aastaste suviste viiuldajate laagrite poolt. Viiuldajate laagritest on saanud osa võtta ka Väraska Muusikakooli noored viiuldajad.

✕✕✕ **Kool on kasvanud ja seda mitte ainult arvudes, vaid ka kvaliteedis ja mitmekülgsema õpetuse andmises.**

Täna on Väraska Muusikakooli lõpetanud 17 õpilast. Üks meie lõpetajatest — Jalmar Vabarna õpib Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadee-

mias kitarrit ja mis eriti rõõmu teeb — õpetab juba ka Viljandi Muusikakoolis.

Kool on kasvanud ja seda mitte ainult arvudes, vaid ka kvaliteedis ja mitmekülgsema õpetuse andmises. Sünnipäevaväitrus läks igati korda. Hulgaliselt häid soovide ja õnnitlusi sai kool oma valla rahvalt ja külalistelt.

Täna oma koostööpartnereid — Värskas Gümnaasiumi, Värskas Avatud Noortekeskust ja Värskas Raamatukogu. Sünnipäevapidu rahastas Eesti

Kultuurkapitali Põlvamaa ekspertgrupp ja Värskas valla haridus- ja kultuurikomisjon. Täna toetuse eest ka AS-i «Värskas Vesi». ■

Kas me võisi üttemuudu kirota'?

HÕRNA AARE

Sootska, Setomaa Valdu Liidu kultuurivedosnik

Sootska Hõrna Aare kirjutab, et ühine kokkulepe seto kirjaviisi osas on seto keele püsümise seisukohast hädavajalik.

Setomaal setodõ puult kõnõldavat kiilt om edimäst kõrda paprõ pääle pant mi tiidmist perrä 200 aastakka tagasi. Tuu olle eestläst Värskas preestri Anikita Jakovlev, kiä sääd kokko arvada' tõisi preestridõ jaos setokiilse veedatamisõ küsimisõ'. Timä mõtlõ-õs muid kirämärke vällä ku tuuaignõh kiräsõnah raamatidõ man olõmah olli'. Mahu poolõst kõkkõ suurõmb kogo setokiilset kirja om üles tähendet Jakob Hurda puult kolmõh paksuh «Setukeste laulud» raamatuh 100 aastat tagasi. Keelemehenä olle timä tahtminõ seto kiilt väigä täpsehe kirja panda'. Tuujaost märke Jakob Hurt vällä 9-10 eismuudu tähte vai märki mitä eestikiilseh kiräh olõmah olõõs. Noist om parhilla' rohkõp pruukmisõh kakkõhelü märk, väigokõnõ koma sõna kotsil. Jakob Hurdalõ saat seto laula ka' Petseri kloostri munk Arkadi, kiä olle setokõnõ, kinkõst saie peräst kloostriulemb Velikije Lukih ni edimäste Eesti Vabariigi alostusõh Petseri kloostri iistsaisja. Timä kiroto seto kiilt vinne tähtiga'.

Enne suurt sõta Eesti Vabariigi aigo anti seto keeleh vällä 4 seto keeleh kiroto' raamatut — «Seto lugõmik», «Kodotulõ», «Evangeelium» ja «Jumalateenstuse kõrd».

Noidõ raamatidõ tegemisõ man toimõd Paulopriit Voolainõ ja timä pruukõ 6-7 eismuudu tähemärki, minkõst mõni olle Jakob Hurda seto kirävii- si muudu, mõni olle vahtsõst vällämõtõld.

Parhillatsõ Eesti Vabariigi aigo om setokiilset kiräsõn- na olnu' 12 aastakka, peotäüs raamatit, Setomaa leht, aokiri «Peko Helü». Muudsao kiräsõn- nah om mano tulnu' kakkõ- helü märkmisõst q-täht. Tuud pandas sõnna kas tavalisõ tä- henä vai sis väiko tähenä sõna

kotsil. Tummõt õ-d om tähend- det viil vinne õ-ga.

Mi õdagupuulsõ' naabri', võrokõsõ', poonti 10 aastak- ka, õt kuismuudu pias võro kiilt kirja pandma. 150 aastak- ka käve suur kirävii- si vaiõlus eestläisil, õt kas kirota' säksa keele perrä vai nii, kuis võisi' olla' eesti keele jaos paremb.

Seto kiilt om sis 200 aastakka kiroto' nii, kuis kiäki om mõist- nu' vai parembast arvanu'. Kas tuu piat ka' niimuudu edesi mi- nemä? Minkõh tuu hädä sis om?

✕✕✕ **150 aastakka käve kirä- viisi vaiõlus eestläisil, õt kas kirota' säksa keele perrä vai nii, kuis eesti keele jaos paremb.**

Poontamalda' tuu üle, kas seto' kõnõlõsõ' kiilt, mur- rõt vai murrakut, üt- le setona õks — seto kiil. Seto kiil lää- äi' kokko Eesti kiräkeele- ga'. Mi keeleh om säntsit häälk- mitä muil kavvõmbil kandõl olõ-õi'. Mõnõ' mi hääligu' omma' sõnnost arvusaamisõ man väigä' tarviligu'. Niisa- mata piat seto keeleh mõnda sõnna peenembä helüga' üt- lemmä ku' kiräkeeli, mõnda häälkot jäl' jämehehä vai tumõhõmba helüga'. Ku' koh- ki Talina liina pääl kuulõt vanõmbat inemist kiräkeeli ni kõnõlõvat, õt timä «õ», «s» vai «l» täht om sääne madalamb, sis om jo tiidä', õt õks tä seto vai võrokõnõ om.

Vanõmba' inemisõ' üt- lese', õt mille meele noid muid pookstaavõ vaia om, mi mõista naid sõnnu eiski' õigõhe vällä üldä'. Ku om raamaduh kukk, sis õga õigõ seto tiid, õt lukõ' tulõ ristiinemisõ muudu: kikas.

Parhillatsõ ao hädä om a tuuh, õt noorõ' seto' omma' kasunu' kiräkiilsest, seto kee-

li olõ-õi' näidega paaigu kõ- nõld. Olõ-õi' nätä' ka' tuud, õt hummõnist pääväst võtva' esä'-imä', vanaimä'-vanaesä' näidega seto kiilt kõnõlda' ja opada'.

Tuujaos, õt uhkõ seto kiil, mitä võrokõsõ' kõnõlda' mõis- ta-ai' ja minkõst nä' arvugi' saa-ai', ilmast häõsi-i', piat kiilt koolih jo oppamma nii ku' kiräkiilt ja tõisi kiilt opatas. A õt õigõhe opada', õt latsõ' ja noorõ' mõistasi' seto kiilt õigõhe selgest oppi', tulõ tuud

kiilt nii kiro- ta' kuis tim- mä vällä üldäs. Parhilla' om jo Setomaa koolõh tuud proovt tetä', a õgah koo- lih veid'õ eis muudu. Mano

omma' ka' tulnu' vigura' mas- sina', koh kirja tetäs .

Ku kiräpulgaga kiroto'õh võit tetä' säänest tähemärki tahat, sis massinah omma' nuu' mär- gi' jo' ette ant . Võit jo tetä' ka seto keele jaos vahtsõ massina, a tooni' aoni' lätt vaest tsuut aigu. Targõmba' ütlesõ' küll, õt ku puutrilõ veid'õ pääs- topust tetä', sis või tä veid'õ seto muudu kirotamma naa- da'. Pääminõ om õks tuu, õt märke piat olõma nii pall'õ, õt kõik saa õigõhe vällä kiroto'õdus ja õkva nii veid'õ, õt kiräpulg- a vai massinaga kiroto'õh pia- ai' ulst är kätte minemä.

Mi latsi ja seto keele püsü- misõ peräst piat Seto kooliop- paja', kirotaja', Setomaa Valdu Liit, Seto Kongressi Vanõbidõ Kogo, seto leelonaase', lee- lotarga', seto opnu' inemisõ' kokko lepmä, õt kuis üt- te muudu kirota'. ■

KOMMENTEERI
INTERNETIS